

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 55
Godina XXVIII
Maj, 2023.
[str. 197-200]

© Monos 2023

Muhamed Ali –paša: Ljetno putovanje u Bosnu i Hercegovinu, (prevela i priredila Hana Younis)

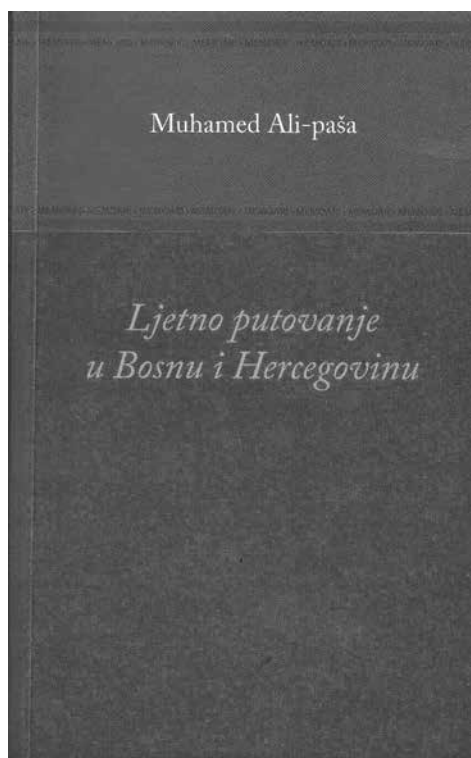
*Institut za istoriju u Sarajevo – Istorijski arhiv
Sarajevo, 2008*

Egipatski princ Muhamed Ali-paša, autor putopisa *Ljetno putovanje u Bosnu i Hercegovinu*, bio je mlađi brat njegovog veličanstva Abas-paše II, koji je nakon smrti oca Muhameda Teufika, 1892. godine, preuzeo vlast nad Egiptom i dobio titulu kediv (presajni, prejasni). Dok je kediv Abas-paša bio zauzet državičkim poslovima, Muhamed Ali-paša je ostao politički pasivan i posvetio se putovanjima tokom kojih je nastojao upoznati različite zemlje, a naročito one u kojima su živjeli muslimani. To je bio i osnovni motiv zbog kojeg je poželio posjetiti Bosnu i lično se upoznati sa njenim stanovnicima, a posebno muslimanima. Putopis o putovanju u Bosnu i Hercegovinu nezvanično je štampan u malom tiražu, 1907. godine, za uži krug prijatelja. Jedan primjerak tog zanimljivog putopisa "otkrila" je naša historičarka, a po ocu Palestinka dr. Hana Jounis u Istorijskom arhivu u Sarajevu u Zbirci rukopisa Memeda Teufika Okića, te ga sa arapskog jezika prevela i priredila za objavljivanje. Uz prevedeni tekst na bosanskom, u drugom dijelu knjige štampan je i faksimil originala. Tokom svog putovanja koje je trajalo 14 dana, od 8. do 22. septembra, egipatski princ Muhamed Ali-paša boravio je samo u Sarajevu, Jajcu i Banjoj Luci. Planirao je posjetiti i Mostar, potom i još neke zemlje istočne Evrope, ali za to ovoga puta nije imao dovoljno "raspoloživog vremena". U predgovoru knjige dr. Hana Jounis je objasnila da Putopis predstavlja skup zapažanja, dojmova, razmišljanja i shvatanja Bosne od strane princa Muhameda Ali-paše koje je nastojala prevesti onako kako ih je sam autor opisao.

Egipatski princ Muhamed Ali-paša je na put krenuo početkom septembra 1907. godine vozom iz Beča do Budimpešte, pa je preko Bosanskog Broda stigao do Sarajeva, gdje je proveo nekoliko dana. Iz Sarajeva je preko Travnika otputovao vozom za Jajce, a odatle putničkom kočijom u Banju Luku. Sa princom su putovali njegov "dobri prijatelj" Muhsin-beg Rasim i tri pomoćnika, od kojih je jedan bio porijeklom iz Crne Gore, pa im je koristio i kao prevodilac. Za princa je to putovanje bilo dosta

naporno. Trebalo je prethodno obezbijediti zaseban kupe i pristojna spavaća kola. Vožnja je od Beča do Sarajeva trajala najmanje 24 sata. Najviše ga se dojmio prelazak preko Dunova: "Nikako nisam ni predpostavljao tako čudno, neobično rješenje. Voz se usmjerio prema obali rijeke I tada je u susret prišao parobrod koji spoji šine, a voz se privuče i uspravi na njemu svom svojom težinom (...) Kad smo stigli na drugu obalu, vozač lokomotive je povukao pedal i polako svukao svoju odoru sa broda." U Bosanskom Brodu, na granici sa Bosnom, putnici su prešli u drugi voz koji vozi uskotračnom prugom. Princ je na stanici zapazio da su uposlenici odjeveni u tursku odjeću, pa mu je izgledalo kao da je na osmanskome teritoriju među skupinom Turaka: "Mještani koji su dolazili na stanicu uglavnom su bili obučeni u šalvare i imali crvene čalme oko glave." Putnik je bio zadivljen ljepotom pejzaža kroz koji je nastavio putovanje do Sarajeva. Na jednom mjestu navodi kako je ovdje priroda prelijepa pa mu se činilo kao da je u Švajcarskoj. Zanimljivo je i njegovo zapažanje u vezi sa velikim prostanstvima neobrađene zemlje: "Kada posmatrate zemlju nekog naroda i sa užitkom vidite koliko je kvalitetna, plodna i pogodna za ratarstvo, a ne vidite da je posijana ili ponikla, onda je bez sumnje upitna odlučnost i volja tog naroda." Princ Muhamed Ali-paša posebno ističe kako ga često obuzima tuga što je ovako lijepa zemlja "istrgnuta" iz turskog suvereniteta "i sad podređena drugima." Primijetio je i da ovdje ljudi nastoje graditi kuće na lijepim mjestima, bilo da su na svježini brežuljaka, u blizini jezera, u ravnicama ili na obali plahovitih rijeka.

U Sarajevu je odsjeo u hotelu "Evropa" i nakon što se odmorio od puta krenuo u turistički obilazak grada. U hotelu mu je svoje usluge ponudio Husein Pašalić, prvi turistički vodič stranaca u Sarajevu. Princ mu se zahvalio jer mu je na usluzi bio gospodin Petrović, brat njegovog prijatelja. Sa njim je obišao sve destinacije koje su bile zabilježene

na visit karti koju je dobio od tog turističkog vodiča: Antikhana, Begova džamija, Husrev-begovo turbe, Šerijatska sudačka škola, Tvornica čilima, Stara srpska crkva, Bazar, Fabrika duhana, derviški zikr, Kuršumlja i Kozja ćuprija. Za svaku je uredno zapisao svoja zapažanja... Tu su i njegova zapažanja o političkim prilikama u Bosni, a bilježio je onako kako je čuo od drugih. Tako mu je njegov vodič Petrović prenio kako su i Muslimani i Srbi nezadovoljni vladom i da ih vlasti zlostavljaju. Muslimani bi željeli da se vrate pod tursku zastavu, a Srbi da njima upravlja srbijanska vlast. Nakon što je u pratnji svog prijatelja Muhsin-bega i gospodina Petrovića obišao sve spomenute destinacije ostalo mu je dovoljno vremena da još obiđe i Ilidžu.

Iz Sarajeva je princ Muhamed Ali-paša, sa svojom pratnjom otputovao vozom preko Travnika za Jajce, gdje je zajedno sa svojim prijateljem Muhsin-begom za jedan dan obišao zidine srednjovjekovnog grada,

franjevački samostan i vodopad Plive u Vrbasu. Sljedećeg, dvanaestog dana svoga putovanja odlučili su otići u Jezero kod Jajca. Za izletišta Plivska jezera princ navodi da je to "tako lijepo izletišta da se ne može riječima opisati ma koliko bi pisac pokušavao da objasni i dočara tu ljepotu." Trebala mu je čitava stranica da ispiše svoje divljenje pred ljepotom kuja se pred njima pružala. Šetajući gradom, po povratku sa Plivinih jezera, prišao im je jedan Jajčanin, za kojeg su saznali da se zove Muhamed i da je jedan od begova iz centra grada, sa kojim su razgovarali na turskom jeziku. Od njega su saznali da je položaj muslimanskog stanovništva dosta nepovoljan i da je vakufska imovina u gradu, ali i u cijeloj zemlji sa dolaskom austrougarske uprave gubila na svojoj vrijednosti. Sagovornik je, između ostalog, naveo da su "naši vakufi imali najmanje 10% udjela u dohotku, a sada raspolažu sa 2% dobiti nakon što su ih banke uzele".

Odlazak iz Jajca iznajmljenim putnim kočijama u Banju Luku za egipatskog princa i njegove saputnike bio je "pravi doživljaj" koji je veoma slikovito opisan pa se čitalac osjeća kao da s njima putuje. Princ se naročito divio raznolikosti šumskog drveća, navodeći da nigdje, "osim u zemlji Bosni, nisam vidio toliko debelih stabala sa toliko visokim granama". Za sam kanjon Vrbasa navodi: "Pred nama je bila nedirnuta priroda i opasan put, usječen u gole planine, tako strme da su

bile neprohodne. Zaista ne vidim da je bilo potrebno da se napravi ovaj put dugačak 73 kilometara, osim zbog ovih lijepih prizora i lijepog pogleda." U Banjoj Luci putnici su se zadržali samo jednu noć, jer nisu, kako im se činilo, imali šta obilaziti, a i načelnik grada je posumnjao da su, zbog fesova koje su nosili, turski špijuni pa su bili pozvani i na informativni razgovor. Zbog tog neprijatnog iskustva, osim boravka u gradskoj upravi, za grad Banja Luku nije ništa drugo navedeno.

Na početku je spomenuto da je egipatski princ Muhamed Ali-paša najviše putovao u one zemlje u kojima žive muslimani. Zbog toga je i poduzeo putovanje u Bosnu. Saznavši da u Bosni žive muslimani želio se neposredno uvjeriti kako oni žive. Na nekoliko mjesta opisuje njihov izgled, kako su obučeni i obuveni, a najviše kako su im žene prekrivene. Na kraju Putopisa u Završnoj riječi koja počinje "U ime Allaha milostivog samilosnog", zahvaljujući se Allahu što mu je omogućio ovo uzbudljivo putovanje, za bosanske muslimane navodi i ovo: "U Bosni sam vidio da se muslimani, Bogu hvala, na najbolji način, čvrsto i istrajno drže svoje vjere, da je vole, da čuvaju svoju kulturu i običaje, bez obzira što ih pritijesniše teška vremena u kojima su postali tuđe sluge, nakon što su bili gospodari i časnici. Drugi njima sada upravlja nakon što su oni bili velikani, vođe i uglednici."

Mina Kujović

